

Moterys, iš kurių atimta laisvė

*Ištrauka iš Dešimtosios bendrosios ataskaitos,
paskelbta 2000 m.*

Įžanginės pastabos

21. Keliose ankstesnėse bendrosiose ataskaitose CPT išdėstė kriterijus, kuriais Komitetas vadovaujasi dirbdamas skirtingose laisvės atėmimo vietose, tarp jų: policijos nuovadose, kalėjimuose, nelegalių migrantų laikymo centruose, psichiatrijos įstaigose ir nepilnamečių laisvės atėmimo vietose.

Suprantama, kad aukščiau minėtus kriterijus Komitetas taiko ir vyrų bei moterų, iš kurių atimta laisvė, atžvilgiu. Tačiau visose valstybėse, Europos Tarybos narėse, įkalintos moterys sudaro palyginti mažą asmenų, iš kurių atimta laisvė, dalį. Atskiras moterų laikymas valstybėms gali labai brangiai kainuoti, todėl joms laikyti skiriamas tam tikras kiekis gyvenviečių (dažnai esančių toli nuo jų namų ir išlaikomų vaikų), dalis patalpų, iš pradžių skirtų vyrams kaliniams. Esant tokioms aplinkybėms būtina ypač rūpintis, kad moterims, iš kurių atimta laisvė, būtų užtikrintos saugios ir deramos laikymo sąlygos.

Norėdamas pabrėžti svarbą, kuri skiriama žiauraus elgesio su moterimis, iš kurių atimta laisvė, prevencijai, CPT nusprendė paskirti šį savo Dešimtosios bendrosios ataskaitos skyrių keliems ypatingiems klausimams, kurie Komitetui iškyla šioje srityje. Tuo būdu Komitetas tikisi aiškiai parodyti nacionalinėms institucijoms savo požiūrį į tai, kaip reikėtų elgtis su moterimis, iš kurių atimta laisvė. Kaip ir ankstesniais metais **CPT norėtų sulaukti komentarų dėl šio esminio savo bendrosios ataskaitos skyriaus.**

22. Iš pradžių būtina pabrėžti, kad šiame skyriuje išvardintos problemos kelia CPT susirūpinimą nepriklausomai nuo laisvės atėmimo pobūdžio ir vietos. Kita vertus, kaip rodo CPT patirtis, fizinės ir/arba psichologinės prievartos moterų, iš kurių atimta laisvė, atžvilgiu pavojus gali būti didesnis iš karto po jų įkalinimo. Todėl ypatingą dėmesį reikia skirti tam, kad šiame etape būtų laikomasi kituose skyriuose suformuluotų principų.

Be to, Komitetas norėtų pabrėžti, kad bet kuriuos kriterijus, kuriuos jis galėtų suformuluoti šioje srityje, reikėtų vertinti tik kaip papildančius kitų tarptautinių organizacijų dokumentuose suformuluotus kriterijus, įskaitant Europos žmogaus teisių konvenciją, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją, Jungtinių Tautų konvenciją dėl visų rūšių diskriminacijos panaikinimo moterims ir Jungtinių Tautų visų asmenų, kurie yra bet kokia forma sulaikyti ar įkalinti, gynimo principų sąvadas.

Abiejų lyčių personalo komplektavimas

23. Kaip CPT pabrėžė savo Devintojoje bendrojoje ataskaitoje, abiejų lyčių personalo komplektavimas - tai apsaugos nuo žiauraus elgesio laisvės atėmimo vietose priemonė. Vyrų ir moterų personalas gali turėti teigiamą poveikį stiprinant kalinių dvasinį stovį ir užtikrinant daugiau ar mažiau normalias sąlygas laisvės atėmimo vietose.

Abiejų lyčių personalo komplektavimas sudaro galimybę atitinkamai paskirstyti darbuotojus tais atvejais, kai tenka atlikti įvairias delikačias užduotis, pavyzdžiui, kratas. CPT nori dar kartą pabrėžti, kad asmenis, iš kurių atimta laisvė, apieškoti gali tik tos pačios lyties darbuotojai ir kad bet kuri krata, kurios metu kalinys turi nusirengti, turi vykti nematant kitos lyties kalėjimo personalui.

Atskiras moterų, iš kurių atimta laisvė, laikymas

24. Valstybės prievolė rūpintis asmenimis, iš kurių atimta laisvė, apima pareigą apsaugoti juos nuo kitų kalinių, galinčių jiems pakenkti. CPT jau susidūrė su moterų skundais dėl kitų moterų žiauraus elgesio. Tačiau žymiai dažniau susiduriama su kaltinimais dėl žiauraus vyrų elgesio moterų atžvilgiu (o būtent, dėl seksualinio priekabiavimo, įskaitant žodinius įžeidinėjimus su seksualine potekste); tai vyksta ypač tada, kai konkreti valstybė moterims, iš kurių atimta laisvė, negali užtikrinti atskirų patalpų, kuriose dominuotų prižiūrėtojos moterys.

Principinę reikšmę turi tai, kad moterys, iš kurių atimta laisvė, būtų laikomos kamerose, fiziškai atskirtose nuo tos pačios institucijos patalpų, kuriose laikomi vyrams. Tačiau kai kuriose valstybėse pradėta skirti kameras, kuriose drauge būtų laikomos poros (kai abiem yra atimta laisvė), ir/arba sudaryti tam tikras sąlygas kontaktams tarp įkalintų vyrų ir moterų. CPT sveikina tokius progresyvius bandymus su sąlyga, šie kaliniai su tuo sutinka, jie yra kruopščiai atrinkti ir tinkamai saugomi.

Lygios galimybės užsiimti veikla

25. Moterys, iš kurių atimta laisvė, turi turėti galimybę užsiimti naudinga veikla (dirbti, mokytis, šviestis, sportuoti it t.t.) taip pat, kaip ir vyrai. Kaip Komitetas minėjo savo paskutinėje bendrojoje ataskaitoje, CPT delegacijos pernelyg dažnai susiduria su situacijomis, kai kalinėms moterims buvo siūlomos joms “tinkamos” veiklos rūšys (pavyzdžiui, siuvimas ar rankdarbiai), o kaliniams vyrams buvo siūlomi daug aukštesnio profesinio lygio mokymai.

CPT nuomone, toks diskriminuojantis požiūris gali tik sustiprinti pasenusius socialinio moterų vaidmens stereotipus. Be to, priklausomai nuo aplinkybių, draudimą moterims turėti lygias galimybes užsiimti reglamentuotų rūšių veikla galima kvalifikuoti kaip žeminantį elgesį.

Priežiūra iki ir po gimdymo

26. Būtina dėti visas pastangas, kad būtų patenkinti ypatingi nėščių kalinių moterų mitybos poreikiai. Joms turėtų būti sudaroma daug baltymų turinti dieta, praturtinta šviežiais vaisiais ir daržovėmis.

27. Akivaizdu, kad vaikai neturi gimi kalėjime ir atrodo, kad valstybėse, Europos Tarybos narėse, nusistovėjo tvarka, kai atitinkamu momentu nėščiosios kalinės yra perkeliamos į įprastas ligonines.

Tačiau kartais CPT susiduria su pavyzdžiais, kai nėščioms moterims ginekologinių apžiūrų ar gimdymo metu uždedami antrankiai arba jos kitais būdais yra pritvirtinamos prie lovų ar kitokių baldų. Toks požiūris yra visiškai nepriimtinas ir turi būti apibūdintas kaip nežmoniškas ir žeminantis elgesys. Būtina ieškoti ir rasti kitų būdų saugumui užtikrinti.

28. Nemažai kalėjime esančių moterų turi išlaikomų vaikų ir kitų šeimos narių, kurių gerovė gali rimtai nukentėti dėl pirmųjų įkalinimo.¹

Todėl iškyla vienas labai sunkus klausimas: ar gali kūdikiai ir maži vaikai likti kalėjime su savo motinomis, o jeigu gali, tai kaip ilgai. Į šį klausimą sudėtinga atsakyti vienareikšmiškai, nes, viena vertus, akivaizdu, kad kalėjimas nesukuria kūdikiams ir mažiems vaikams tinkamos aplinkos, kita vertus, priverstinis motinų ir vaikų atskyrimas taip pat yra labai nepageidautinas.

29. CPT nuomone, visais tokiais atvejais reikia vadovautis vaiko gerovės principu. Tai reiškia, kad priežiūra iki ir po gimdymo turėtų būti tokia pati, kokia galėtų būti įprastomis sąlygomis. Ten, kur vaikai yra laikomi laisvės atėmimo vietose, juos turėtų prižiūrėti socialiniai darbuotojai ir vaikų raidos specialistai. Reikėtų siekti sukurti draugišką vaikams aplinką, kurioje nebūtų akivaizdžių kalėjimo požymių (uniformų, žvangančių raktų ir pan.).

Be to, reikėtų imtis priemonių siekiant užtikrinti normalų laisvės atėmimo vietose laikomų vaikų judėjimo ir pažintinių įgūdžių vystymąsi. Todėl svarbu, kad kalėjimo teritorijoje būtų atitinkamų įrengimų žaidimams ir mankštai ir, jeigu įmanoma, būtų sudaromos sąlygos išeiti už institucijos ribų ir gyventi įprastą gyvenimą.

Suteikta galimybė už institucijos ribų esantiems šeimos nariams padėti auklėti vaiką taip pat gali mažinti šeiminių pareigų našą (pavyzdžiui, jas gali vykdyti vaiko tėvas). Jeigu tai neįmanoma, reikia numatyti galimybes naudotis ikimokyklinėmis vaikų institucijomis. Tokios priemonės leidžia laisvės atėmimo vietose esančioms moterims aktyviau dalyvauti kitose kalėjime organizuojamos veiklos srityse, negu tai būtų įmanoma esant kitoms aplinkybėms.

Higiena ir sveikatos priežiūra

30. Komitetas taip pat norėtų atkreipti dėmesį į daugelį higienos ir sveikatos apsaugos problemų, dėl kurių laisvės atėmimo vietose laikomų moterų poreikiai ženkliai skiriasi nuo vyrų poreikių.

31. Būtina tinkamai spręsti specifinius moterų higienos poreikius. Ypač svarbu užtikrinti galimybę nekliudomai naudotis sanitarijos ir prausimosi priemonėmis, saugiai išmesti kraujuotus daiktus, aprūpinti asmens higienos priemonėmis, pavyzdžiui, higieniniais paketais ir tamponais. Nesugebėjimas patenkinti šių pagrindinių poreikių gali būti savaime vertinamas kaip žmogišką orumą žeminantis elgesys.

32. Taip pat svarbu, kad asmenų, iš kurių atimta laisvė, sveikatos apsaugos lygis atitiktų įprastoje visuomenėje gyvenančių pacientų lygį.

Todėl užtikrinti moterims, iš kurių atimta laisvė, adekvatų sveikatos apsaugos lygį – tai reiškia, kad jų sveikata turi rūpintis gydytojai ir medicinos seserys, turintys specialų išsilavinimą moterų sveikatos srityje, įskaitant ginekologiją.

¹ Žr. taip pat: Recommendation 1469 (2000) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the subject of mothers and babies in prison.

Be to, moterims, iš kurių atimta laisvė, tokiu pat mastu kaip laisvėje esančioms moterims turi būti prieinamos profilaktinės moterų sveikatos apsaugos priemonės, kaip antai krūties ir gimdos vėžio diagnostika.

Sveikatos apsaugos priemonių adekvatumo kriterijus taip pat reikalauja, kad moterų teisė į asmens neliečiamybę laisvės atėmimo vietose būtų gerbiama taip pat, kaip ir įprastoje visuomenėje. Tuo būdu laisvėje esančioms moterims prieinamos taip vadinamos "rytą po" tabletės ir/arba kitos, esant vėlesnei nėštumo stadijai, abortų formos, turi būti tomis pačiomis sąlygomis prieinamos ir laisvės atėmimo vietose laikomoms moterims.

33. Būtina užtikrinti, kad asmenys, pradėję gydymo kursą iki laisvės atėmimo, galėtų tęsti gydymą nelaisvėje. Dėl to būtina siekti, kad būtų užtikrintas tinkamas aprūpinimas specialiais preparatais, kurių gali prireikti laisvės atėmimo vietose esančioms moterims.

O kas dėl kontraceptinių tablečių, tai būtina priminti, kad šie preparatai gali būti skiriami gydymo tikslais ir kitais atvejais, nesusijusiais su nėštumo prevencija (pavyzdžiui, kad palengvinti skausmingas menstruacijas). Tai, kad įkalintos moterys savaime turi mažesnę galimybę pastoti, nėra pakankama priežastis atsisakyti nuo šių preparatų.